

5 З. Айвазан, В. Кириченко "Антикризове керування: прийняття рішень на краю прірви". Журнал "Проблеми теорії і практики керування" -1999-№4.

6 Е. Таржановский " Антикризове керування". Журнал "Господарство і право" -2000-№1.

ФАКТОРИНГ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Макарович В. К., ст. викладач кафедри обліку і аудиту факультету економіки та туризму Закарпатського державного університету

Анотація:

В статті на основі багатофакторного аналізу історичного становлення факторингового бізнесу узагальнені основні етапи розвитку факторингу в країнах світу, розкрито історію розвитку міжнародних факторингових асоціацій та окреслено основні причини активізації і розвитку факторингових операцій в ХХ столітті.

Ключові слова: факторинг, фактор, факторингові операції, еволюція факторингу, історія факторингу, факторингові компанії, факторингові асоціації.

Summary: This article on the basis of multifactor analysis of the historical development of factoring business generalizes basic stages in the development of factoring in the world, history of development of international factoring associations and underlines the basic reasons of the development of factoring operations in the twentieth century.

Key words: factoring, factor, factoring, factoring evolution, the history of factoring, factoring companies, factoring association.

Постановка проблеми.

На світовому і українському ринках фінансових послуг склалася ситуація в рамках якої, з одного боку, конкуренція між фінансовими компаніями посилюється, і в хід йдуть останні досягнення в області високих технологій, значні вдосконалення традиційних фінансових схем і моделей, з іншого боку - компанії-споживачі фінансових послуг потребують нових, більш ефективних і комплексних інструментів фінансування. Крім того, перед українською економікою зараз гостро стоїть проблема виходу на міжнародні ринки, активно розвивається зовнішня торгівля, і, безумовно, в даній ситуації необхідні фінансові інструменти, здатні в повній мірі задовольняти фінансові та управлінські потреби учасників зовнішньоекономічної діяльності, і, адаптовані до практики зарубіжних країн - торгових партнерів нашої країни. В даний час одним з подібних інструментів є факторинг.

Факторингове обслуговування в загальному вигляді можна охарактеризувати як процес переуступки факторингової компанії неоплачених боргових вимог (рахунків-фактур та векселів), що виникають між контрагентами в процесі реалізації товарів і послуг на умовах комерційного кредиту, в поєднанні з елементами бухгалтерського, інформаційного, збутового, страхового, юридичного та іншого обслуговування постачальника.

Для того, щоб зрозуміти і збагнути всю сутність факторингу, важливим є дослідження його історії. Значення історії факторингу необхідне для розуміння його сучасного стану і оцінки можливих напрямів розвитку. Історична еволюція факторингу розглядається не заради нього самого, а для полегшення розуміння теперішнього і передбачення майбутнього. Дана категорія певною мірою є новою для господарської практики в Україні, а також мало вивченою і не до

кінця розробленою. Але, не дивлячись на це, в реальному житті зустрічатися з нею доводиться все частіше, що підкреслює **актуальність та необхідність** дослідження цієї ділянки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідженню проблем, пов'язаних з факторингом, приділено увагу рядом зарубіжних дослідників, таких як Е. Доллана, Ж. Пєррара, П. Роуза, К. Шміттгоффа, Р. Кембелл, М. Бікерс, П. Бісків, Дж. Гілберт, І. Джілберт, Х. Ж. Зомер, А. Кокс, Дж. Мак-Кензі, Ф. Селінджер, М. Формен, К. Ф. Хагенмюлер, О. Ханн, Д. Чессер, М.Д. Чиж [6,7] та інші іноземні економісти.

З-поміж вітчизняних вчених, які зробили значний внесок у розвиток теорії і практики здійснення факторингових операцій слід назвати насамперед дослідження таких науковців як Т. Е. Беялов, Ю. С. Скакальський, Ю. М. Лисенко, М. Олексієнко, І. Склеповий, В. Смачило, О. Г. Веренич, А. П. Шаповалова, Р. Грачева, К. С. Сурніна.

Вітчизняні дослідження в більшості випадків відрізняються висвітленням окремих аспектів факторингу. Так, М. Олексієнко та І. Склеповий [4] розглядають перспективи впровадження факторингу в банківську практику. Т. Е. Беялов, Ю. С. Скакальський, Ю. М. Лисенко та В. Смачило [3] досліджують використання факторингових операцій в якості фінансового інструменту управління дебіторською заборгованістю. О. Г. Веренич, А. П. Шаповалова, [1] Р. Грачева, [2] К. С. Сурніна [5] вивчають проблеми відображення в обліку факторингових операцій. Їх різнонаправленість свідчить про те, що вітчизняний факторинг перебуває на етапі становлення і досі не має стійкої понятійної бази, що в свою чергу зумовлює необхідність дослідження зарубіжного досвіду та історичної еволюції становлення факторингу.

Метою та завданням дослідження є виявлення передумов виникнення та формування основних етапів розвитку факторингу як повноцінної фінансової послуги і дослідження закономірностей формування ринку факторингових послуг у світі та тенденцій його розвитку в короткостроковій і середньостроковій перспективі.

Методичною основою дослідження є діалектичний метод та основні наукові підходи, а саме системний, комплексний, інтеграційний, динамічний, нормативний, ситуаційний. Дослідження проводилося на принципах єдності історичного і логічного, форми і змісту. Використовувалися загальнонаукові методи пізнання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Правовідносини, що визначаються в даний час як «факторинг», являють собою закономірний результат розвитку фінансових відносин між виробниками товарів (робіт, послуг) та їх комісійними агентами (які іменуються також факторами).

Термін «факторинг» походить від латинського «factum» - діяти, робити (англ., factoring).

На сьогодні існує декілька теорій виникнення та розвитку факторингу. [7, 371] Деякі вчені вважають, що він виник лише в 30-х роках нашого сторіччя в США, інші виявляють сліди факторингу в Стародавньому Вавілоні.

На наш погляд, більш кращою точкою зору є та, що факторинг - це економічне явище, що виникло шляхом зміни англійського інституту торгового посередництва середньовіччя з подальшим придбанням специфічних рис, притаманних сучасному факторингу вже на американській землі.

У цілому, в історії розвитку факторингових операцій можна виділити кілька основних етапів, що мали найбільше значення у становленні факторингу в його сучасному вигляді, які узагальнені в Таблиці 1:

Таблиця 1

Основні етапи в розвитку факторингу, передумови їх виникнення і характерні особливості

№ п/п	Часовий період	Етапи	Характерні особливості
1	Початок XVI ст.	Зародження факторингу	З'явився термін «фактор», який був синонімом термінам «агент», «комісіонер» в англійській торгівлі з колоніями. У функції факторів входила реалізація товарів, вироблених принципалом, а також надання йому грошових авансів і кредитування його виробництва. Комісіонер продавав товари і виставляв рахунки від свого імені, не вказуючи імені принципала. Якщо він продавав в кредит, то приймав і ризик, надаючи за додаткову винагороду гарантію отримання платежу (делькредере). Використання даних агентів було необхідно через далекі відстані між виробниками і кінцевими покупцями і відсутності інформації про їх платоспроможність.
2	XVIII ст.	Трансформація факторингу в інструмент фінансування	На більш пізньому історичному етапі деякі комісійні агенти відмовилися від комерційних функцій і зосередилися на фінансових сторонах обслуговування клієнтів. Поступово фактори перейшли до прямого купування у постачальника його платіжних вимог (виставлених покупцям рахунків-фактур). В Англії в торгівлі зі Східною Індією стали використовуватися власне фактори, в обов'язки яких входило не лише надання посередництва, але і отримання авансів в рахунок майбутніх поставок товарів з Англії.
3	Середина XIX ст.	Розвиток факторингу в США	Факторинг розвивався в США особливо інтенсивно, чому сприяли великі відстані між населеними пунктами США, а також розбіжності у законодавствах штатів. Характерним для американських факторингових компаній того часу було те, що вони не тільки зберігали запаси (в основному, текстиль, одяг та пов'язаних з ними товарів) для європейських принципалів і продавали їх від імені та за дорученням останніх, а й виступали в якості агентів "делькредере" (брали на себе ризик неплатежу). Пізніше, у міру збільшення прибутків факторингових компаній, у них з'явилася можливість достроково, до погашення боргів покупцем, здійснювати виплати на користь своїх принципалів. Факторингова компанія ставала єдиним, надійним боржником продавця замість розрізаних покупців з невизначеною платоспроможністю. У міру вдосконалення комунікацій у виробника відпала необхідність посилати товари торговому агенту на консигнацію: товари могли бути продані за зразком, що знаходиться в агента, і відвантажені безпосередньо покупцеві. Однак принципалам було як і раніше зручно покладатися на своїх агентів, які були їм добре відомі, користувалися довірою і оплачували товари відразу після їх відвантаження. Внаслідок цього принципали

			були зацікавлені в збереженні даного аспекту агентського обслуговування. Таким чином, була закладена основа факторингу в його сучасному розумінні.
4	Кінець XIX ст. - 20-ті роки XX ст.	Перетворення факторів (агентів-посередників) у фінансові інститути	<p>У 1890 р. в США введений митний тариф Маккінлі, що передбачає захисні мита на текстиль у розмірі 49,5% для стримування його імпорту з Європи. Агентам, що спеціалізувалися на імпортному товарному факторингу, довелося переорієнтуватися виключно на внутрішній ринок і відмовитися від зовнішньоторговельних операцій. Різне скорочення сфери діяльності агентів на початку XX ст., призвело до скорочення до мінімуму кількості факторингових компаній у США. У результаті чого американські факторингові компанії змінили форму своєї діяльності. Вони стають не посередниками при продажі товарів, а перетворюються в установи, які фінансують виробників товарів (credit factoring). З прийняттям "Factor's Lien Act" факторинг вступив в нову віху розвитку. Відповідно до цього акта боржник, відповідав своїми товарними запасами і майбутніми товарними запасами і у факторингових компаній, з'явилося право відчужувати заборгованість через суд.</p> <p>Розроблено спосіб фінансування який включає в себе:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Дисконт і виконання грошових вимог, отриманих від клієнтів; - Прийняття на себе фінансових ризиків; - Ведення бухгалтерії виробників; - Внесення грошових авансів в рахунок майбутніх надходжень від контрактів; -Надання кредитів для купівлі сировини і фінансування виробництва. <p>Таким чином, можна сказати, що на початку XX ст. був розроблений комплекс послуг, що слугував прообразом сучасного повного факторингового обслуговування.</p>
5	30-ті XX ст. 1963р.	Визнання факторингових операцій видом банківської діяльності	<p>З початку XX ст. факторингова діяльність обмежувалася сферою торгівлі текстилем, в 20-30-і роки вона поширилася на меблеву, паперову промисловість, підприємства з виробництва електротоварів. Особливо важливо відзначити, що галузю – родоначальницею для виникнення як товарного, так і фінансового факторингу, була саме легка промисловість. Дана галузь зручна з точки зору факторингового обслуговування тим, що терміни комерційного кредиту, наданого покупцям, не перевищують 180 днів. Широкий розвиток факторингу на початку XX ст. було викликано рядом об'єктивних причин, таких як посилення інфляційних процесів після Першої світової війни та в період Світової</p>

			економічної кризи з 1929 по 1933р. Це вимагало прискорення реалізації продукції та переведення капіталу з товарної в грошову форму, що стало однією з причин витіснення факторингом комерційного кредиту у вексельній формі. Найбільшого поширення подібні операції одержали в США в 40 - 50-х роках, які здійснювалися в основному великими банками ("Bank of America", "First National Bank of Boston"). Проте офіційно ці операції були визнані в США в 1963 р., коли урядовий орган з контролю над грошовим обігом визнав факторингові операції законним видом банківської діяльності.
6	1963р. кінець XX ст.	Створення міжнародних факторингових асоціацій, розвиток факторингу в Західній Європі, а потім і в усьому світі.	Даний етап характеризується приходом американських факторингових компаній в Західну Європу і створенням міжнародних факторингових організацій: International Factors Group, Heller International Group, Factors Chain International, Credit Factoring. Величезне значення у розвитку факторингу в світі зіграли дві з них International Factors Group і Factors Chain International. У цілому, в Європі факторингові операції стали проводитися в 60-х роках, і набули найбільшого поширення в кінці 80-х років. Піонерами в цій області з'явилися англійські банки. У Великобританії перша факторингова компанія була відкрита в 1960р. У Франції процедура факторингу введена з 1965р. У Німеччині в 1963р. Товариством загального кредитного страхування та Дойче Банком був заснований Дисконтбанк, який накопичив значний досвід проведення факторингових операцій і в даний час займає провідне місце на європейському ринку даного виду послуг. Factors Chain International сприяла поширенню факторингу в таких країнах, як Сінгапур, Гонконг, Філіппіни та інших державах Південно-Східної Азії та Латинської Америки, а також в країнах Східної Європи: Польщі, Угорщини, Чехії.
	XXI ст.	Етап зростання факторингу	Даний етап характеризується стійким зростанням галузі незважаючи на різні негативні тенденції у світовій економіці. Так, кількість факторингових компаній у світі постійно зростає, і відповідно зростають обсяги факторингових операцій. Причинами інтенсивного розвитку факторингу на даному етапі є процеси глобалізації, активна діяльність факторингових асоціацій, пошук банками і компаніями нових фінансових інструментів.

Аналізуючи етапи розвитку факторингу, можна відзначити, що на початкових етапах факторинг використовувався як інструмент страхування від ризику неплатежу за поставлену продукцію та інкасування боргів, потім додалася функція фінансування під відчуження права власності, потім ще додаткові послуги: ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, контроль відвантажень покупцям, консалтингові послуги.

Всі ці зміни функцій факторингу відбувалися під впливом вимог часу, зовнішніх економічних і політичних факторів. Стан суспільства в будь-який проміжок часу визначається сукупністю суспільних потреб, які й обумовлювали розвиток і зміну факторингу.

Поява комерційного (товарного) кредиту в товарно-грошових відносинах суб'єктів господарської діяльності є основною передумовою і умовою існування та розвитку факторингу. Зі збільшенням обсягів використання комерційного кредиту в торгових відносинах все більше з'являлася потреба у використанні факторингу.

Основними причинами розвитку факторингових операцій у світі з початку ХХ ст. стали [6,188]:

1. Активне застосування розстрочки платежу при поставці контрагентам товарів. Це пов'язано зі збільшенням конкуренції на товарних ринках, розширенням товарної номенклатури, формуванням стійкого «ринку покупця» на ряд товарів і нестачею грошових коштів у постачальників і покупців (дистриб'юторів).

2. Перевага покупців (дистриб'юторів) користуватися комерційним (товарним) кредитом, а не банківським. Отримання банківського кредиту пов'язане з великою кількістю формальностей, які необхідно проходити при кожному зверненні за кредитом. Банківський кредит характеризується терміновістю, що передбачає повернення кредиту в повному обсязі у визначений момент.

3. Захист від появи прострочених боргів. «Погані» борги - невід'ємна частина торгівлі на умовах комерційного кредиту, які можуть призвести до банкруства постачальника, так як він не може розплатитися за своїми зобов'язаннями.

4. Доступність факторингового обслуговування для компаній, яким банківський кредит не доступний. Мова йде про недавно створені компанії або компанії, що не мають достатнього забезпечення для отримання кредиту або кредитної історії.

5. Створення міжнародних факторингових асоціацій, що сприяють інтенсивному розвитку факторингу в світі.

Зупинимося на історії розвитку міжнародних факторингових асоціацій більш докладно.

Найважливішим кроком у напрямку поширення факторингу в Західній Європі було створення в 1961 р. американським First National Bank of Boston с Commercial Bank of M. Samwalson & Co. і Confirming House of Tower Kemsly & Milbourne Ltd. (Великобританія) спільної факторингової компанії International Factors Ltd. - Першої подібної компанії у Великобританії і за межами Північної Америки [6, 189]. Визначальними факторами у виборі Великобританії як країни місцезнаходження першої "неамериканської" факторингової компанії послужили такі обставини, як необхідність обслуговування значно збільшеного обсягу взаємної торгівлі між Сполученими Штатами та відповідною державою, а також прагнення впровадити факторинг в країні, правова система якої найбільш близька США.

Після декількох років виявилось, що переважна більшість операцій компанія проводила на внутрішньому ринку країни, а організація міжнародного факторингу зіткнулася з низкою складнощів. Тому First National Bank of Boston, використовуючи ту ж схему, створив аналогічні спільні компанії з назвою "International Factors" у ряді інших західноєвропейських країн. Подібні компанії повинні були спеціалізуватися на обслуговуванні зовнішньої торгівлі не тільки з США, але і з іншими західноєвропейськими партнерами. Ці національні факторингові компанії зі змішаним капіталом на чолі з First National Bank of Boston утворили International Factors Group - першу міжнародну угруповання в даній області.

First National Bank of Boston мав не значну частку в капіталі компаній-членів угруповання, вона перебувала в межах 5-25%. Крім того, ряд членів групи повністю належить місцевим кредитно-фінансовим інститутам і поточне управління угрупованням, здійснювалося не в Бостоні (США), а в Брюсселі (Бельгія) Координаційним бюро. До завдань останнього входить врегулювання протиріч між компаніями-членами та сприяння уніфікації правил проведення факторингових операцій, а також стимулювання розвитку зовнішньоторговельного факторингу і освоєння нових ринків.

Крім Координаційного бюро були засновані постійний Фінансовий комітет, Комітет з реклами, Комітет по стандартизації комп'ютерних систем та інші.

Щорічно у вересні проходять зустрічі директорів-розпорядників компаній-членів угруповання, на яких заслуховуються звіти та рекомендації різних комітетів. Крім того, час від часу проводяться різні семінари для керуючих середньої ланки.

В даний час угруповання фактично контролюється Lloyds Bank (Великобританія). Принцип "один учасник з однієї країни" з 1987р. був скасований, і в даний час до асоціації входять 68 компаній з 41 країн.

На ринок, відкритий International Factors Group, кинулися національні фінансово-кредитні установи західноєвропейських країн, насамперед комерційні банки і страхові компанії. За відсутності необхідних міжнародних зв'язків створювані ними факторингові компанії орієнтувалися в першу чергу на внутрішні факторингові операції.

Приблизно в цей же час помітну роль на західноєвропейському ринку стала грати Walter Heller - чиказька компанія, що займається факторингом, лізингом, кредитуванням споживачів та іншими фінансовими послугами [6, 190]. Walter Heller послідувала прикладу First National Bank of Boston, запропонувавши національним європейським банкам свій досвід і методику здійснення факторингу в обмін на значну частку в капіталі спільних компаній. Таким чином, сформувалася друга міжнародна угруповання - Heller International Group, завдання якої, за задумом материнської компанії, полягала у розвитку прибуткових дочірніх відділень. Дане угруповання спочатку контролювалося компанією Walter Heller Overseas Corporation, яка, у свою чергу, є відділенням Walter Heller International Corporation (США). Перша закордонна компанія Heller була заснована в Майнці (ФРН) в 1964 р. і повністю належала материнській компанії. У створюваних пізніше компаніях участь Heller і місцевих банків становило 50:50. Особливістю компаній даного угруповання (представленої в 16 країнах світу) є те, що практично всі вони спеціалізуються на внутрішньому факторингу, розглядаючи міжнародний факторинг, на відміну від International Factors Group і Factors Chain International, в якості другорядного.

Третє угруповання - Factors Chain International (FCI) - сформувалося в 1964 р. на базі угоди про співробітництво та обслуговування товарообміну між скандинавськими країнами і Великобританією, укладеного Svensk Factoring (Стокгольм) і Shield Factors (Лондон) [9]. Штаб-квартира компанії розташована FCI в Амстердамі. У 1968 р., який вважається роком створення угруповання, до двох компаній приєдналися ще 19, які підписали стандартну угоду про співпрацю. У перші роки існування FCI в неї входили практично тільки американські та західноєвропейські компанії. Останнім час розширюються контакти з Азіатсько-Тихоокеанським регіоном, Південною Америкою, Австралією.

Особливістю цього найбільшого угруповання є відсутність єдиного акціонера або домінуючого члена. У якості його цілей виділяються наступні напрямки: сприяти зростанню обсягів міжнародних факторингових операцій, розробляти одноманітну методику їх проведення, а також надавати допомогу у вирішенні правових і технічних проблем, що виникають (прямо чи опосередковано) у зв'язку з факторингом. Основна ідея даного угруповання полягає у відкритості та вільної конкуренції в області надання послуг і цін на них, що сприяє її стабільному функціонуванню. Секретаріат угруповання перебуває в Амстердамі (Нідерланди) і відповідає за поточне управління, координацію діяльності різноманітних технічних комітетів, залучення нових членів та їх перевірку, організацію щорічних зустрічей, семінарів, сесій і конференцій у різних країнах світу. Угруповання також сприяє поширенню факторингового "ноу-хау" у світі за допомогою навчання персоналу компаній-членів Factors Chain International на міжнародних заочних курсах.

Незважаючи на організаційні труднощі, притаманні будь-якій асоціації незалежних компаній з добровільним членством, групі вдалося розробити однакові правила міжнародних факторингових операцій, необхідно відзначити, що в області внутрішнього факторингу члени угруповання абсолютно незалежні. Крім того, правовий комітет угруповання бере

безпосередню участь у підготовці міжнародних правових документів, уніфікує правила проведення факторингових операцій.

Крім цього, FCI має кредитні відносини з City Bank (США), Barclays Bank (Великобританія) та Дойче Банк (Німеччина), що дозволяє розширити її фінансову базу і надавати кредитну допомогу своїм членам при ускладненнях, пов'язаних з проведенням факторингових операцій.

У 1971 р. утворилася четверта угруповання, яке істотно відрізняється від перших трьох [9]. National Westminster Bank (Великобританія) через свою дочірню компанію Credit Factoring Ltd. заснував мінівідділення в ряді країн, приєднавши їх до єдиного центру обробки даних Credit Factoring у Великобританії. Мета створення угруповання полягала в обслуговуванні зовнішньої торгівлі Великобританії.

Дана група є найбільш централізованою з числа найбільших світових угруповань. Її діяльність фактично зведена до обслуговування внутрішнього факторингу у Великобританії, експорту з Великобританії в західноєвропейські країни та експорту із США до Великобританії.

У рамках дослідження досить корисним є простежити не лише еволюцію факторингового обслуговування, а й ставлення суб'єктів господарювання у межах правових систем і бізнес-традицій різних країн до даної послуги як інструменту фінансування компаній.

На початкових етапах поширення факторингу в західноєвропейських банківських колах була поширена думка, що даний вид обслуговування являє собою лише альтернативний спосіб фінансування обов'язку тих підприємств, чиї відносини з банками не дозволяють використовувати традиційні форми фінансування, тобто до послуг факторингових компаній вдаються в крайньому випадку, коли вичерпані всі інші можливості. У даному випадку не приймалися в розрахунок послуги з ведення обліку продажів, інкасація боргів і захисту від можливих збитків у зв'язку з появою сумнівних боргів. Причини такого помилкового уявлення полягали в тому, що перші європейські факторингові компанії брали за основу при проведенні своїх операцій схему, прийняту в США, тобто здійснювали обслуговування тільки дрібних підприємств легкої промисловості, що характеризуються високим відсотком банкрутств і сумнівною кредитоспроможністю. Ведення обліку продажів та інкасування боргових вимог були для них лише способом забезпечення власної безпеки, а не послугою клієнтам. Крім того, вони спочатку дійсно недостатньо вибірково підходили до своїх клієнтів у силу відсутності досвіду і необхідної інформації, що часто призводило до збитків.

Згодом, у міру придбання факторинговими компаніями необхідного досвіду і з перетворенням факторингу в універсальну систему обслуговування постачальника, взяла гору точка зору, згідно з якою факторинг вигідно доповнює банківське кредитування і не виступає в якості його конкурента. У даному випадку мова йде про необхідність співпраці між банком і факторинговою компанією.

Висновки.

На основі багатофакторного аналізу історичного становлення факторингового бізнесу узагальнені основні етапи розвитку факторингу: зародження факторингу; трансформація факторингу в інструмент фінансування; інтенсивний розвиток факторингу в США; перетворення факторів (агентів-посередників) у фінансові інститути; визнання факторингових операцій видом банківської діяльності; створення міжнародних факторингових асоціацій, розвиток факторингу в Західній Європі, а потім і в усьому світі; етап зростання факторингу.

Аналізуючи етапи розвитку факторингу, можна відзначити, що на початкових етапах факторинг використовувався як інструмент страхування від ризику неплатежу за поставлену продукцію та інкасування боргів, потім додалася функція фінансування під відчуження права вимоги, потім ще додаткові послуги: ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, контроль відвантажень покупцям, консалтингові послуги.

Всі ці зміни функцій факторингу відбувалися під впливом вимог часу, зовнішніх економічних і політичних факторів. Стан суспільства в будь-який проміжок часу визначається сукупністю суспільних потреб, які й обумовлювали розвиток і зміну факторингу.

В статті розглянуто лише незначну частину історичних аспектів формування факторингу як фінансового інструменту управління грошовими потоками, проте викладені результати проведеного дослідження можуть започаткувати більш глибокі дослідження з цієї проблематики.

Перспективним напрямком дослідження вважаємо розвиток і функціонування факторингових операцій в Україні.

Перелік використаних джерел:

1. Веренич О. Г., Шаповалова А. П., Облікові аспекти факторингу // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку; Зб. наук. пр.- Львів – Львівська Політехніка» - №577. – 2007р. ст. 50-54.
2. Грачева Р. Е., Енциклопедія бухгалтерського обліку – К. – «Галицькі контракти». – 2004р. – С. 444 - 449.
3. Дубровська С., Смачило В. Сутність та роль факторингу в сучасних умовах // Персонал. – 2007. – №4. – С. 75-78.
4. Склеповий Є.В. Ринок факторингових послуг в Україні // Фінанси України. – 2005. – №9. – С.109-115.
5. Сурніна К. С., Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств: Дис. канд. екон. Наук. -08.06.04 – Луганськ. – 2002. – С 68-74.
6. Чиж М.Д., Особливості розвитку ринку факторингових послуг Західної Європи / М.Д. Чиж // Сучасні аспекти економіки. - 2005. - № 18 (85). - С. 187-193.
7. Чиж М.Д., Аналіз передумов виникнення та основних етапів розвитку факторингу // Науковий збірник «Відення розвитку фінансово-кредитних і міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації економіки. Наукова сесія професорського-викладацького складу, наукових співробітників та аспірантів за підсумками НДР 2004 року. Березень-квітень 2005 року. Інститут фінансово-кредитних і міжнародних економічних відносин: Збірник доповідей / ред. С.С. Вилкова, Л.П. Давиденко. - СПб.: Вид-во СПбГУЕіФ, 2005. - С. 371-376.
8. www.factoring.com.ua – офіційний сайт Української фінансової групи.
9. www.factors-chain.com

ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В АГРОПРОМИСЛОВІЙ СФЕРІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мегура В.В.

Анотація. У статті розглянуто теоретико-методологічні і прикладні засади розвитку підприємств малого бізнесу прикордонного регіону з урахуванням євроінтеграційних процесів і практичних рекомендацій з підвищення його ефективності в умовах конкурентного ринкового середовища.

Summary. The article reviews theory methodology and practical issues for small business development for boundary region taking into consideration with eurointegration processes and practices for efficiency improvement in market economy.

Ключові слова: мале підприємництво, ринкова трансформація, євроінтеграція, державне регулювання, харчова промисловість.

Key words: small-scale enterprise, market transformation, euro-integration, regulatory policy, food industry.

Вступ. Сучасний стан діяльності малого бізнесу агро-промислової сфери Закарпатської області не дозволяє визначити його розвиток як активний і односпрямований. З одного боку, кількість малих підприємств АПК зростає, вони сприяють закріпленню ринкових відносин, удосконаленню обороту економічних ресурсів, створенню додаткових робочих місць. З